

Порхун Діана

м.Вінниця

(Наук. керівн. – канд. філол. наук, доц. Родюк Н.Ю.)

СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА ХУДОЖНЬОГО ЧИТАННЯ ТА РОЗПОВІДАННЯ ДІТЯМ

Анотація

У статті розглядається значення і практичне застосування поетичних творів, основні прийоми художнього читання та розповідання. Проаналізовано роль художньої літератури у всебічному розвитку дітей, особливості сприймання художніх творів дітьми, структуру роботи над твором.

Ключові слова: художня література, естетичне сприймання, основний тон, інтонація, підтекст, логіка читання, пауза, темп, сила голосу, поза читача, міміка, жест.

Аннотация

В статье рассматривается значение и практическое использование поэтических произведений, основные приёмы художественного чтения и рассказывания. Проанализирована роль художественной литературы во всестороннем развитии детей, прокомментированы особенности восприятия художественных произведений детьми, структура работы над произведением.

Ключевые слова: художественная литература, эстетическое восприятие, основной тон, интонация, подтекст, логика чтения, пауза, темп, сила голоса, поза декламатора, мимика, жест.

Abstract

The article deals with the importance and practical application of poetic works, the basic techniques of artistic reading and storytelling. The role of fiction in the comprehensive development of children, features of the perception of works of art by children, structure of work on the poetic work are analyzed.

Keywords: fiction, aesthetic perception, fundamental tone, intonation, subtext, reading logic, pause, tempo, voice, posture outside, mimicry, gesture.

Найважливішими джерелами розвитку дитячого мовлення є художня література й усна народна творчість. Художня література – це важливий засіб формування особистості дитини, розвитку мовлення, пам'яті, засіб естетичного та морального виховання дітей. Література впливає на формування моральних почуттів та оцінок, норм поведінки, на виховання естетичного сприймання та естетичних почуттів. Виховна та художня цінність цього виду мистецтва обумовлена специфікою засобів втілення в ньому художнього образу, насамперед, мовних засобів виразності, адже мова літературного твору є найкращою, найвищою формою літературного мовлення [Марченко 2013, с. 213].

Роль художньої літератури у всебічному розвитку дітей у загальній педагогіці розкривається в працях М. М. Коніної, Н. С. Карпінської, М. К. Боголюбської, Р. В. Шевченко. Особливості сприймання художньої літератури дошкільниками – в працях О. В. Запорожця, Т. А. Репіної, Л. Я. Панкратовой Л. М. Гурович. Багато науковців та педагогів-практиків у своїх працях описують методи вивчення літературних творів із дітьми дошкільного віку з нормальним психофізичним розвитком, зокрема, Н. О. Ветлугіна, М. К. Боголюбська, А. М. Богуш, М. М. Алексеєва, В. І. Яшина.

Автори відзначають, що твори літератури сприяють розвитку мовлення, дають зразки української літературної мови, збагачують словниковий запас новими словами, поетичною лексикою, образними виразами. Засобами художнього слова ще до опанування граматичними правилами, маленька дитина практично засвоює граматичні норми мови у єдності з її лексикою. У розповідях діти пізнають лаконізм і точність мови, у віршах – музикальність, співучість, ритмічність української мови, у казках – влучність, виразність.

З метою сформувати у дітей позитивні якості характеру, охайність, доброзичливість, навички самообслуговування, дослідниця радить застосовувати поетичні твори у навчально-виховній роботі, і виділяє такі її напрями:

- 1) формування гігієнічних навичок;

2) виховання культури поведінки, етичних уявлень і почуттів.

З цією метою педагог рекомендує використовувати вірші під час проведення всіх режимних моментів: під час пробудження від сну, здійснення гігієнічних навичок, застилання ліжок, прогулянки, призначення чергових.

Таким чином, використання матеріалу з художньо-мовленнєвої діяльності на заняттях зі звуковимови дає велику користь як для мовленнєвого, так і для інтелектуального розвитку дитини [Марченко 2013, с. 214-215].

Особливості сприймання художніх літератури дитиною досліджується у працях Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, А. В. Запорожця, Є. А. Фльоріної, Н. С. Карпінської.

А. В. Запорожець зазначав, що «протягом дошкільного віку розвиток ставлення до художнього твору проходить шлях від безпосередньої наївної участі дитини в зображуваних подіях до більш складних форм естетичного сприймання, які для правильної оцінки явища потребують уміння займати позицію поза них, дивлячись на них ніби збоку» [Запорожець 1986, с. 34].

До методів художнього читання та розповідання належать:

1. Читання педагога за книгою або напам'ять. Це дослівна передача тексту. Той, хто читає, зберігає мову автора, передає усі відтінки думок письменника, впливає на розум і почуття слухачів. Більша частина художніх творів читається за книгою.

2. Розповідання педагога. Це відносно вільне передання тексту, можливі перестановка слів, заміна їх, роз'яснення. Розповідання надає великі можливості для привернення уваги дітей.

3. Інсценування. Цей метод розглядають як засіб вторинного ознайомлення з художнім твором.

4. Вибір методів і прийомів навчання залежить від художнього твору, вікової групи, рівня мовленнєвого розвитку дітей і тих завдань, які потрібно розв'язати на певному занятті [Марченко 2013, с. 220].

У структуру роботи над твором входить:

- знайомство з твором, основною метою якого є забезпечення дітям правильного і яскравого сприймання шляхом художнього слова;
- бесіда про прочитане з метою уточнення змісту та художньо-літературної форми, засобів художньої виразності;
- повторне читання тексту з метою закріплення емоційного враження і поглиблення сприйнятого.

Під час читання або розповідання не слід відвертати увагу дітей запитаннями або зауваженнями. Виховні моменти полягають у підвищенні, або пониженні голосу, паузі, вставній фразі «Послухайте, що було далі...» тощо.

Використання ілюстративного матеріалу залежить від змісту та форми книги, віку дітей. Ілюстрація поглиблює розуміння тексту, уточнює його, краще розкриває художні образи, але вона не повинна порушувати цілісного сприймання тексту [Марченко 2013, с. 222].

До прийомів художнього читання та розповідання належать основний тон, логічні наголоси, темп, сила голосу, голосові інтонації, поза, міміка, жести.

Основний тон – основне звучання літературно-художнього твору, він є ніби фоном, на якому той, хто читає, малює окремі картини, події, героїв-учасників цих подій.

Інтонація – це поєднання звукових засобів мови, які фонетично організовують мову, встановлюють смислові відношення між частинами фрази, повідомляють їй розповідне, питальне чи спонукальне значення, виражають почуття. Подібно до тональності в музиці, інтонація створює мелодійний ряд мови, надає словам звукового забарвлення, підкреслює смислові й емоційні відтінки фрази. І недаремно кажуть, що хороша мова мелодійна, як пісня.

Логіка читання – один із найбільш суттєвих елементів художнього виконання тексту, його смислової, емоційної виразності; вона потребує особливо вдумливого, всебічного аналізу тексту, глибокого розуміння його змісту.

Темп – використання його різноманітних відтінків надає мовленню особливої динаміки, жвавості, багатства виразного звучання. Якщо мовлення буде мати один і той же рівномірний темп, воно стане безжиттєвим.

Сила голосу – це його звучність, повноцінність, уміння ним керувати: подавати його тихо, середньо, голосно, вміло робити переходи від голосного звучання до тихого і, навпаки, від тихого до голосного.

Поза читача – положення тіла під час виконання літературного твору. Під час читання потрібно тримати себе природно і красиво, вільно і у той же час зібрано. Постава повинна бути спокійна, не метушлива: метушливість робить мовлення важким, спокій і витримка полегшують його. Зазвичай дітям читають і розповідають сидячі. Але під час урочистих подій вірші, оповідання читають стоячи.

Міміка – вираз обличчя.

Жест – рух рук. Використовується як виразний засіб при правильній умові його застосування. Прості, виразні, внутрішньо змістовні жести повинні виконуватися відповідно до душевних спонукань оповідача.

Відсутність хоча б одного з цих прийомів веде за собою зниження виконавської майстерності того, хто читає: його слово значною мірою втрачає свою дохідливість, силу впливу на слухачів [Марченко 2013, с. 229].

На жаль, поза увагою і вчених і практиків залишається такий пласт роботи, як читання книги у повсякденному житті, поза заняттями. Занурення дітей в художнє читання передбачає щоденну їхню зустріч з книгою. Як правило, в практиці вихователі часто читають дітям, інколи занадто часто, перетворюючи зустріч з книгою в розважальний або дисциплінарний захід. Певної системи в роботі з літературою поза заняттями не спостерігається. Вона, як правило, епізодична, непланова, і не забезпечує на потрібному рівні виховання інтересу до книги [Богуш 2002, с. 199].

Дуже важливою умовою виховання майбутнього читача є правильний відбір методів, за допомогою яких дітей знайомлять з художнім твором. Нагадаємо, діти дошкільного віку самі ще читати не можуть; вони слухачі.

Художній твір доносить до них вихователь, який виступає тільки посередником між письменником і дітьми. Тому основними методами ознайомлення дітей з художніми творами є розповідання й читання. Ці методи мають багато спільного: вихователь читає чи розповідає, опираючись на один і той же матеріал – художній текст, який передається однією особою, а діти слухають. Є між методами і різниця. Розповідання забезпечує більший безпосередній контакт оповідача зі слухачами, співтворчість оповідача й аудиторії. Це пояснюється тим, що оповідач начебто говорить «від себе», як очевидець, як автор розповіді. Під час читання безпосередній контакт губиться, оскільки вихователь пов'язаний текстом і контакт «очі в очі» відбувається значно рідше, ніж під час розповіді. Наголосимо на перевагах читання: зберігається авторська мова; дитина пізнає те, що книжка є джерелом знань; вчиться любити, цінувати, акуратно поводитися з книжкою.

Отже, дошкільник у сприйманні художнього твору не є егоцентричним. Поступово він навчається ставати на позицію героя, подумки діяти разом із ним, радіти його успіхам і засмучуватись через його невдачі. Формування у дошкільному віці цієї внутрішньої діяльності дозволяє дитині не лише розуміти явища, які вона безпосередньо не сприймає, але і сприймати ніби з боку події, в яких вона не брала прямої участі, що має вирішальне значення для подальшого психічного розвитку.

Література:

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Монографія. Запоріжжя, Просвіта, 2002. 216 с.
2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей в дошкільному навчальному закладі. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
3. Запорожец А. В. Психология восприятия ребенком-дошкольником литературного произведения. Избранные психологические труды. Т. 1. Москва, 1986.
4. Марченко І. С. Спеціальна методика навчання початкового навчання української мови: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 288 с.